

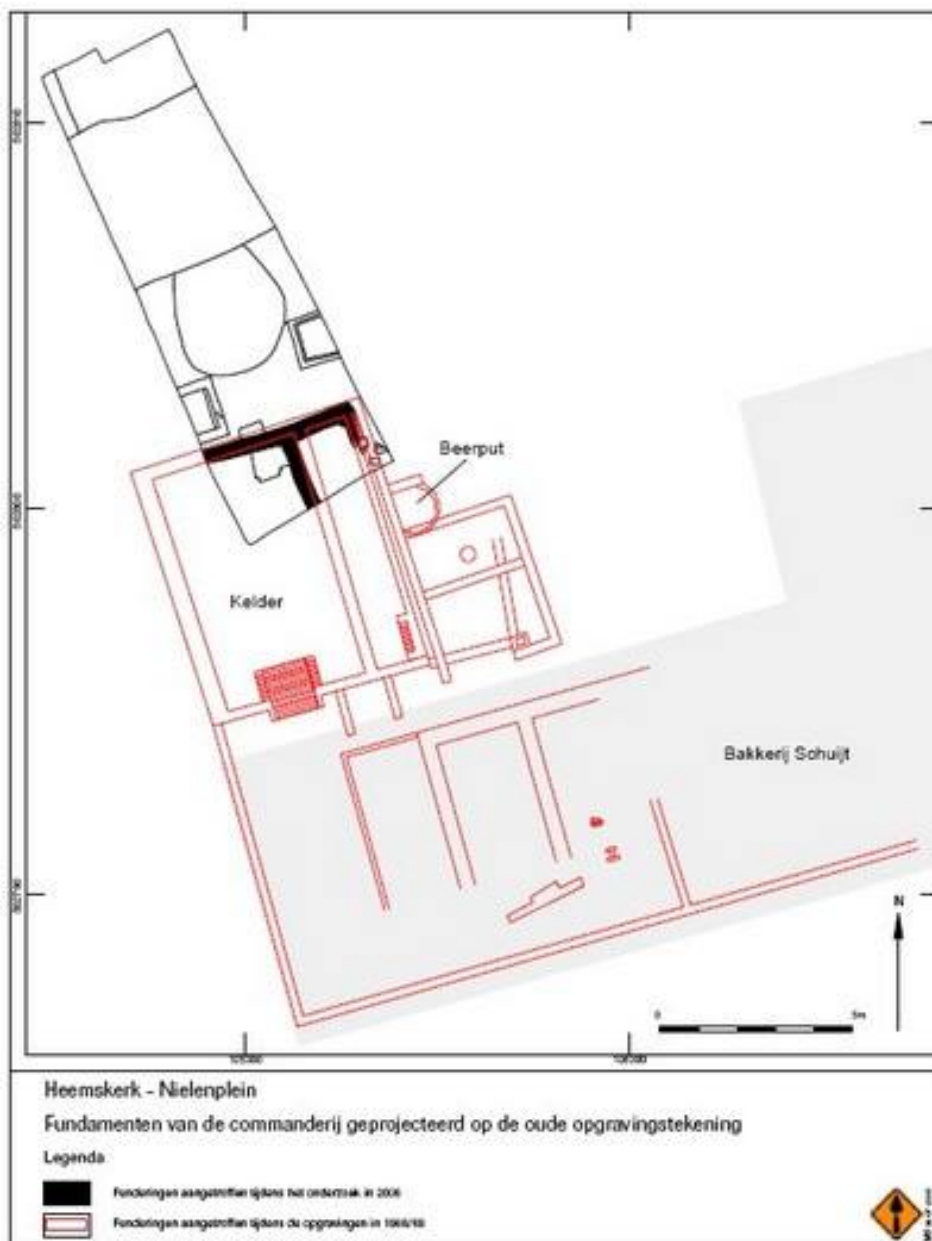
Archeologisch onderzoek op de locatie van de voormalige Uithof behorend tot de commanderij van Sint Jan te Haarlem.

Door het archeologisch bedrijf ADC Archo Projecten is op 23 en 24 mei 2006 een onderzoek uitgevoerd op het Burgemeester Nielenplein¹. Het onderzoek stond onder leiding van Wouter Roessingh, professioneel archeoloog van dit bedrijf. Het betrof in eerste instantie een onderzoek door middel van twee proefsleuven, maar nadat de bouwplannen gewijzigd waren, werd besloten het gehele terrein waarvoor bouwplannen waren, op te graven. Nu, echter, zijn de bouwwerkzaamheden van het paviljoen begonnen. Dit blijkt rigoureuzer te zijn dan voorheen werd gedacht. De opgraving was dus eigenlijk over een te klein terrein gehouden. Hierdoor is veel archeologisch materiaal

verloren gegaan, waaronder de fundering van de uithof van Sint Jan grotendeels. Aan de oost -en zuidzijde van de bouwput waren allerijl nog afvalkuilen en paalsporen waar te nemen.

Ondersteuning aan de opgraving werd verleend door leden van de archeologische Werkgroep Beverwijk-Heemskerk en de Stichting Historische Archeologie (S.H.A.)

Op de eerste dag van het onderzoek stuitte we, in het eerste vlak, op een fundament en twee putten. Het fundament bleek samen te vallen met gegevens van een eerdere opgraving van Archeologische Werkgroep in 1969² (afb.1).

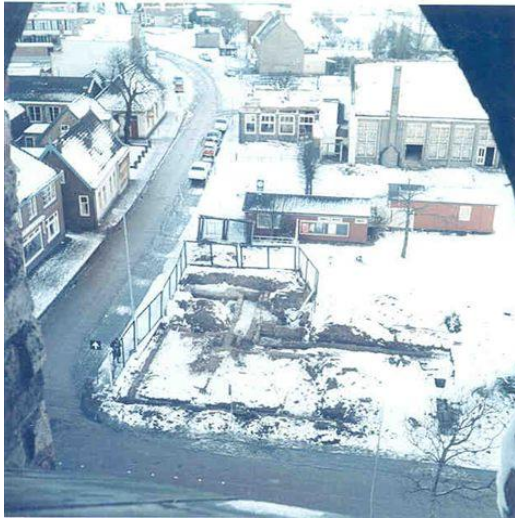

Het fundament dateert uit de 14e eeuw, en behoorde waarschijnlijk toe aan een commanderij (uithof van een middeleeuws klooster) van de orde van de Sint Jan, die in 1317 in de bronnen vermeld wordt ³.

De twee putten bevatten glas- en aardewerkvondsten uit de 19e/20ste eeuw, en worden dan ook in deze periode geplaatst. Een mooie vondst uit een van deze putten was een compleet medicijnpotje uit het begin van de 20ste eeuw.

Na het opmeten en tekenen van deze sporen, en het verzamelen van de vondsten, werd, op de 2e dag, met de kraan vlak 2 aangelegd. In dit vlak zijn diverse verkleuringen in het duinzand aangetroffen die getuigen van menselijke activiteiten. Paalsporen, greppels en een vondstlaag zijn hiervan het bewijs. De sporen zijn allemaal opgemeten en getekend. Waarna ze gecoupeerd (dat is gehalveerd om de diepte te bepalen) werden. Bij dit couperen zijn er enkele vondsten gedaan, daterende uit de 12e-13e eeuw. Vermeldenswaardig zijn fragmenten van zogenaamd 'kogelpot aardewerk', 'Proto - Steengoed', en 'Andenne'.

De aanwezigheid van materiaal uit deze periode (12e-13e eeuw), geeft aan dat er, voorafgaand aan de commanderij van de orde van de Sint Jan in de 14e eeuw, bewoning moet hebben plaats gehad. Onder de fundamente van bakker Schuyt is bij de opgravingen in de jaren '68/69 al een fundament aangetroffen uit circa 1275. (afb.2)

Enige meters verderop hiervan werd eveneens een fundering gevonden uit dezelfde periode, maar ook tijdens de aanleg van de rotonde op het Kerkplein/Deutszstraat werd een fundament zonder archeologische begeleiding stukgetrokken.⁴

Het lijkt erop dat de uithof van de commanderij van Sint Jan een voorganger heeft gehad. Het gebied was "tiendvrij" (er hoefde geen belasting betaald te worden) wat duidt op de aanwezigheid van een belangrijke instantie. In de 12e eeuw kreeg de orde der Tempeliers dit uitzonderlijke privilege, persoonlijk van de paus.

Vanuit de bronnen is bekend dat de orde van Sint Jan zich in 1317 vestigde in Heemskerk. Op 2 mei 1312 werden alle goederen van de Tempelorde, die vervolgd werden vanwege vermeende ketterij (de orde is op 22 maart 1312 opgeheven door paus Clemens V), aan de orde van Sint Jan toegewezen ⁵. Dit betrof goederen uit heel Europa. Dat zij ook in het graafschap Holland goederen bezaten blijkt uit een akte van 12 april 1300 ⁶. Leden van het geslacht Van Haerlem (die o.a. heren waren van Heemskerk) zijn meerdere malen in het Heilige Land geweest en kunnen daar in contact gekomen zijn met de Tempelorde.⁷

Behoren de sporen van bewoning uit de 12e/13e eeuw, zoals aangetroffen onder het Nielenplein, dan misschien ook toe aan een uithof van de orde der Tempeliers?⁸ Dit is een indirecte aanwijzing hiervoor, maar verdere aanwijzingen in deze richting worden op dit moment onderzocht.

Jos Kleijne & Jean Roefstra

¹ Roessingh, 2006

² Heemskerk uitgediept, 2004

³ Roefstra, 2005

⁴ Roefstra, 2005; Vriendelijke mededeling van de heer B. Wietsma die hiervan getuige was.

⁵ Krück von Poturzyn, 1983

⁶ Burgers, 1999, p. 22-23

⁷ Uitterhoeve, 1990

⁸ Roefstra & De Vries, in bewerking

- Afb.1: uit Roessingh, W., 2006: Heemskerk, Burgemeester Nielenplein. ADC Rapport 653
- Afb.2: beschikbaar gesteld door J. Schoen 1969

Literatuur.

- Brus, B., 2004: Sporen van de Tempelorde, Een poging tot reconstructie van de aanwezigheid van Tempeliers in ons land, Westerheem jaargang 53, p. 157-164
- Burgers, J.W.J., 1997: Allinus, grafelijke kapelaan en Egmondse geschiedschrijver, In: Egmondse studiën 3
- Burgers, J.W.J., 1999: De Rijmkroniek van Holland en zijn auteurs, Historiografie in Holland door de Anonymus (1280-1282) en de grafelijke klerk Melis Stoke (begin veertiende eeuw)
- Krück von Poturzyn, M.J., 1983: Het proces tegen de tempelridders, Een bericht over de vernietiging van de orde.
- Roessingh, W., 2006: Heemskerk, Burgemeester Nielenplein. ADC Rapport 653
- Roefstra, J., 2005: Archeologisch onderzoek gewenst bij de herinrichting van het Nielenplein te Heemskerk, in: Nieuwsbrief Historisch Genootschap Midden-Kennemerland jrg. 13, nr. 36
- Roefstra, J. & De Vries, R.(in bewerking): Sporen van de Tempeliers te Heemskerk? Heemskerk uitgediept, een beschrijving van de meest fraaie bodemvondsten in Heemskerk, 2004: Samengesteld door leden van de Archeologische Werkgroep Beverwijk -Heemskerk in samenwerking met de Historische Kring Heemskerk, in: Heemskring nummer 32, zestiende jaargang afl. 2, Historische Kring Heemskerk.
- Uitterhoeve, A. , 1990: Annales Egmondenses, De jaarboeken van Egmond, eerste Nederlandse vertaling, Alkmaarse Cahiers deel I

Gepubliceerd in: Nieuwsbrief Historisch Genootschap Midden-Kennemerland, december 2006, jaargang 14 nummer 39, p. 4-5.

stichting historische archeologie

Postbus 646
1940 AB Beverwijk
Fax: 0251 258 370
E-mail: info@s-h-a.nl
Web: www.s-h-a.nl

Vz. Dhr. J. Roefstra Tel. 06 231 273 61
Secr. Dhr. MJW Tuin Tel. 06 300 792 08

